Førsteblad

1

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3

Fylke: Vest Agder

Tilleggsspørsmålnr. E. S.

Herad: Lista

Emne: Brynet.

Bygdelag: Både heian å oustbygda.

Oppskr. av: Anders Grostöl

Gard: Grostöl å Stokke

(adresse): Stokke om Farsund

G.nr. å 11 Br.nr. å 6

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. ja

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

I manns minne he „bryne" = Brynesteinen (ein) bare vorete å kvesse slipte egg ma.
Men eg he fonne i jöra ein stein, gulvoren på leden, å a en nokså har(d) slags stein: Oldsaksamlinga i Oslo fekk 'an å sa da va „et bryne" Steinen va, ette da eg nå minnest, 2-3 dm lang å norpå 1dm brei å tykk, å pa 2 hel 3 a kantan va der lange sökk ette bryningaa, som der kønne ha vore brynt flintöksi Tett attema fant eg ei uslipt flintöks som eg öu sende.
I ein gravhöir i norheda fant Helge Gjessing et par år för mellom ahnt 3 store „bryne" Rett som da a treffe mi i jöra brynesteine som a sleden så di a mest a sleden på midden. Mi tru di a frå'i ti ingjen nå minnest.

150

1 Så langt tebagers i tia som år
1800 he folk brugt slibesteine her
på Lista. Slibesteinan a a en
slags sannstein-gulaktige på
leden. Noen æ grovar å mjuge
å slibe fort, men grovt. Noen
a finar, tetar, å mjuge å slibe
både fort å godt, å noen a fine
å hare å lide brugelige.
Brynestein æ da nå kjende
å brugte nabne öve heile Lista.
Men eg he hört et gammalt
or-tak om et mennesk som
he bleig ansiktsfarje: Ho a så
grå som en kvasstein, å da
betye en brynestein. Så der
he vi nok et eldre nabn.
Da heite å bryne.
2 I di seinare år he folk bejönt
å bruge „Karborundom".
Her æ ikkje brynestein på Lista,
som ikkje a heimfört a
kjöbmennan.
3. Sjå 1. Di slibe hövletennan,
men bryne di bagette.
Rageknive slibes hale på en
bitte liden fin stein, men
bare få kan den konsten.
Bönnan flest kvesse rage-
kniven på en mjug fin
brynestein som di kalle olje-
stein, å så stryge di an ma
eggjen på i [illegible] lerreim.
Da va sjellan at ragekn. bleislipt.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

4 Eg he hørt gjede at da ska ha
våre jørt å tønne jåen så han
konne brynes kvass. Men på
Lista he da kje vore jørt i den
ti eg he greia på (frå 1800)

5 Slibesteinen lå oplagt attema huse
helst ude, men sommesta på
ei grinn a tre som
denne, så både stein
å grinn konne fløttes inn om
vinteren. Mange sette tvo tønne
steine ner i jora så di sto gott
fast nere, å sto så høgt op
som da va passelig å så
la di slibesteinen op imel-
lom dei. For at åsen sko svi-
ve glatt hogde di ner et legg-
bein a søu hel kjyr på top-
pen a steinan, så åsen
sveiv & på bein. He aller hørt
noen tog slibesteinen ma på
slåtevollen.
6 Da kjeme an på om slåteman-
nen kan holle jåen (kvass), å
kossen botnen å der han ska slå.
På mjug botne, myrlendt jor, kan
en go slåteman greie seg ma
å slibe moran å midda, men
på bakkejor ma møje mollhåue,
(dei sann å moll håuan som
beidemakkjen (regnormen) grave
op), kan en hav slåtemann ha
nødig nyslibt få kver 2 time- 150

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Aa ein som ikkje kan kolle jåen,
kan sjemme han ud der på et mellgrom.
7. Nå slåre folk må masjin
alt slett jåre; di slåre bare i
krådnan der masjinen ikkje
kan komme te, må jå å langorv.
Stuttorv he ikje vore i brug på
Lista på 100 år. Masjinan blei
teien i brug frå 1890 omtrent.
Før då blei alt høie sleien må jå.
Te kvesse jåen må hadde kver
slåtemann ei _jåstikka_. Ho va
till laja a mjugvoren tre, helst
en slag må lengde-gåre i,
som konne „_holle sann_"
Da beste va myr-eig. Eigestokke
som blei fonnen i torrmy-
re. Den eiga sko taes på en
bestemt veg a treet så der
blei som noen små renne lengst
ette stikka 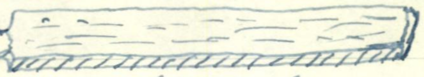.
Når nyslipt jå blei bonnen i
jåorve, sko stikka vere nokså
slett (fri for sann) Då sette slåte-
mannen øvreennen a orve mot
jøra å kjøde a jåen der han a
festa i orve onne venstre axle
å venstre klyba i jåbakken,
å må stikka i høgre hånn
strøug han et par lete tag mod
jåen frå bakk te egg for å
struge vekk sliberna, dersom
der va slibt uforsiktig. Så slo
han „bar jåen på arman" å let

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

bare kjöde komme så lågt at han
såvidt fydde botnen. Slo lett te
jåen slövtes, ströng så iggen, å
for kvo ny stroging ét lide gran
harar. Traff han en lidin stein
å fekk et steinhagg, så tog han
brynesteinen, sputte på han å
brynte ud steinhogge, så ner i
bukselomma ma brynestei-
nen, å struge jåen ma stikka.
Når jåen slövtes meir, sande
han stikka. Han hadde ma seg
en kopp ma rektig fiin kvit saun,
som der æ ubegrensa mengder a
lengst Listas sörkant, å i den
koppen hé han åu vann, så san-
nen æ våd. Så legge han noge
våd sann lengstette stikka, å
bryne sannen inn i gåran
i stikketree ma brynesteinen.
Så strygge han jåen notesså lett,
for sannen rive. Då bide
jåen tolig iggjen. Han strygge fleir
gonge å harar ettekvert. Vil
kje jåen bide meir, tege han
brynesteinen å bryne jåen,
ett stykkje a gonga; Han helle han som
fyst sagt, å strygge ma stikka
ette brynninga fö han slåre iggjen.
Ada så kje madti, så må han
byte jå. Di fleste slåtemenne
fö i tia hadde allti minst 2 ny-
slipte jå kver ma på vollen.
Jåstikka holdt di på orve ma homma

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

150

Seinar he folk kjöpt jåstikke – en
foretrebede på lengde som ei
jåstikka – 18–20 tommal – å ma
en pålimt saumplade på kver sia.
Så bruge di ikkje trestikka å
lide brynestein når di he saum
stikka. Men den gamle måden
helle jåen best. Da gramme folk
slore ma jå nå bruge di bilt
bare en karborundum stein
å inga stikka.
8. Alle binne jåen ud a orve når
di ska slibe. Di fleste slibe
ma; men eg he sett enkelte
som he slibt den eine sia
mod eggjen.
9 Sjå 7.
10, 11 å 12 ukjent her
13 bare naturstein – brynestei-
nan sputte di på för di bryne,
14. Når slibesteinen gjenge i ei tre-
tron ma vann i for stadig å
vere våd så gjölle vanne noge
steinmjöl a slibesteinen; da kal-
le mi slibegrud.
15 å 16 ukjent her.
17. Eg he hört at en for har bry-
nestein bli mjugar (ber) når
han he leie noen år i jöra.
18, 19 å 20: Nei.
E.S. Da fyste eg minnest bant far jåen
i orve ma ei björkevijja å kjölte han
fast ma 2 tre spöde 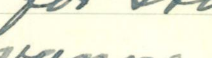 Sian fekk
mi jåreim a 2 spöde, hell en tonnen-
ne å 2 spöde, så en jåring å en kile a
[illegible] slutt ring å skrue, ein hel 2 skr.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
adr. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY
150

7.

„En kan liksågott hoppe i da
som krube i da".
Nå he ag svie mez stonne
te svare på sp 3 som
eg fekk iførdago.
Gjort e gjort

A. G.

150
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING